

УДК 316.422

Соціокультурні виміри творчості у суспільстві

О.В. КОЛІСНИК

Київський національний університет культури та мистецтв, м.Київ, Україна,

E-mail: Olesya_Kolesnik@yahoo.com

Авторське резюме

У статті автором аналізується контекст сприйняття творчості з позиції такого вагомого явища соціокультурної реальності людини, як життєтворчість. Життєтворчість виступає однією з форм творчого ставлення до дійсності і є особливим видом свідомого конструювання соціокультурного простору, яке здійснюється людиною у формі побудови життєвих планів, моделей їх реалізації й розкривається нами з позиції самоусвідомленого ставлення індивіда до своїх життєвих процесів. Найбільш поширеною формою життєтворчості є самореалізація.

Предметом життєтворчості постає, перш за все, сама людина, яка самоздійснює себе через цілепокладання власного життя, обираючи з того, що реально є доступним на даний період часу в конкретних суспільних умовах.

Крім того, на процеси творчості й життєтворчості впливають інтенціональні стани, які є показниками внутрішніх ментальних станів людини. Зазначено, що дослідження інтелектуальної та цілеспрямованої життєтворчості особи з позиції її інтенціональних устремлень є одним з вагомих підходів, який дає можливість більш об'єктивного розуміння механізмів творення значень людиною на шляху її самоздійснення. Інтенціональність є структурним елементом мотивацій, який, проявляючись у процесі комунікації у мовленневих актах, бере участь у формуванні індивідуальної сфери значень для людини.

В основу розкриття специфіки соціокультурної життєтворчості покладені принципи багатовимірності, плюральності життєвого світу людини, взаємозв'язок її соціально-культурних, індивідуальних і колективних, свідомих і несвідомих сторін, вимога єдності спонтанно-стихійних та свідомо-спрямованих засобів впливу на процеси управління життєвими змінами.

Ключові слова: соціокультурна реальність, творчість, життєтворчість, інтенціональність, самореалізація, самоідентифікація, система цінностей.

Socio-cultural measurements of creativity in society

O.V. KOLISNYK

Kyiv national university of culture and arts, Kyiv, Ukraine, E-mail: Olesya_Kolesnik@yahoo.com

Abstract

The article deals with the analysis of the context of perception of creativity from the perspective of the phenomena of social and cultural reality of human as a life creativity. Life creativity advocates a form of creative attitude to reality and is a kind of deliberate construction of socio-cultural reality, which is carried by man in the form of construction of life plans, models, their implementation and disclosed by us from the standpoint of the conscious attitude of the individual to his life processes.

The processes of creativity and a life creativity are depend from the intentional states that are indicate the internal mental states rights. The study of intellectual personality from the perspective of its intentional aspirations is one of the biggest approaches, which allows a more objective understanding of the mechanisms of creating human values in the way of its realization. Intentionality is a structural element of motivation, which is manifesting itself in the process of communication in speech acts, participates in the formation of individual spheres of humans value.

Key words: socio-cultural reality, creativity, life creativity, intentionality, self-realization, self-identification, values.

Постановка проблеми. Соціокультурна реальність завжди спонукає індивідів до певних видів соціальної взаємодії, способів інтерактивності, процесів самореалізації в ній. Кожний історичний період розвитку суспільства пропонує свої варіанти соціального, які формують у суспільстві відповідне світовідчуття ідеального і прекрасного, рівень потреб, процеси і зміни, які відбуваються. У сучасному постіндустріальному суспільстві переважає дисгармонія соціальних зв'язків, які виникли між відношенням людини до світу й до самої себе. Такий стан спричинений тим, що багато часу панував однобічний підхід до розгляду суспільства як простору, в якому через всеохоп-

люючі наукові відкриття людина визначила себе єдиним власником всього, що її оточує, і взяла собі право вільно та безперешкодно підкорювати природу, пануючи над нею у своєму прагматичному цілепокладанні. Хибно поставлені цілі призвели до небажаних наслідків. Сучасна ситуація є результатом сцієнтичного світосприйняття й характеризується проявами кризових станів буття людини у різних аспектах: екологічних, політичних, психологічних, морально-етичних й т. ін. Цілком зрозумілим є те, що необхідно змінювати підходи до проблем соціального, переосмислити способи соціальної активності людини у суспільстві, щоб цілісне формування відношень, зв'язків

© О.В. Колісник, 2015

«людина – суспільство – людина» було зорієнтовано на пошук гармонічних орієнтирів подальшого розвитку. Вагоме значення у реалізації значимих соціальних смислів і їх масової трансляції відіграє такий вид соціальної активності людини, як творчість. У кризових, складних ситуаціях суспільних взаємовідносин творчість постає одним з актуальних і необхідних факторів пошуку способів їх гармонійного розв'язання та формування нових соціально значимих символів, які змінять ситуацію самознищення людиною себе й свого руйнівного саморозкриття у суспільстві.

Метою дослідження є аналіз такого феномена сучасного соціуму, як творчість, що наразі постає ефективним засобом самоідентифікації, самореалізації, самовиразу та успішного самозбереження як людини, так і суспільства загалом. У якості соціокультурного виміру творчості ми пропонуємо до розгляду такий феномен людської діяльності, як життєтворчість, що є головним фактором формування гармонійних довгострокових життєвих планів та стратегій. На нашу думку, це може допомогти людині відкрити в собі нові аспекти творчості як імпульсів, які є висхідними позиціями буття у світі, а це у свою чергу справить певний вплив на співставлення себе із живим образом власного призначення й пошуком рівноваги із соціальною дійсністю. Кожен новий погляд на вже існуюче й ніби добре знайоме відкриває простори варіантів розуміння і бачення людиною чогось справді важливого, що раніше зовсім не привертало уваги й не помічалось. В цьому і полягає значення безконечного осмислення феноменів соціального буття людини.

Аналіз досліджень і публікацій. У зарубіжній та вітчизняній філософії й соціальних науках проблема сенсу творчості, життєтворчості, співставлення свідомого та божественного у творчості людського життя розглядається П. Тей-яром де Шарденом, К. Ясперсом, М. Бердяєвим, В. Вернадським, В. Івановим, Ю. Резніком, П. Гайденко, М. Поповичем, С. Кримським, Л. Сохань та ін., які присвятили проблемі сенсу та суті творчості й життєтворчості свої фундаментальні праці. Сучасна українська соціофілософська думка (А. Ручка, В. Танчер, Є. Головаха, О. Злобіна та ін.) також не оминає даного феномена, досліджуючи питання співвідношення творчості і свободи, діяльності, природи та сутності людської активності, цілей та ідеалів у творчому процесі, творчої природи праці, творчості як цілісної характеристики людини, соціально-психологічних та соціологічних основ життєтворчості тощо.

Виклад основного матеріалу. У статті ми оперуємо поняттями творчість та життєтворчість. Творчість розглядається нами як духовно-діяльний феномен, у якому діяльне підпорядковане духовному, а останнє розуміється як якісна характеристика внутрішнього, суб'єктивного світу людини. Це також процес творення нового, того, що ще не існувало. Саме ідея новітності є критерієм відмінності творчості від будь-якої іншої діяльності. Проте, у сучасних умовах це не окрема

властивість, а цілісна характеристика людини як способу її буття, для якої властиві індивідуальність, естетичне відношення до світу, свобода вибору, сміливість «бути справжнім», трансценденція, як саморозкриття Бога в людині, а також свій шлях, у який повірила людина.

Хотілось би також зазначити, що творчість у суспільстві не розглядається нами як рідкісний і дивовижний привілей непересічних особистостей, оскільки більшості людей властиво творити нове в їх повсякденному житті. Відмінності між різними людьми в цьому відношенні носять лише кількісний характер, вони визначають більшу або меншу соціально-значиму цінність того, що створює та чи інша людина, а також те, наскільки часто вона займається творчою діяльністю, що в свою чергу, залежить від особистого способу життя. Творча здатність є особливим вмінням оригінальним чином свідомо перебудовувати елементи своїх реакцій на дійсність так, щоб ця перебудова забезпечувала можливість виконання необхідних дій у суспільстві. Це визначення припускає відповідно існування двох «реальностей» - свідомості, утвореної сукупністю взаємовпливів культури й суб'єктивного сприйняття особою соціальної дійсності, тобто того фізичного оточення, з якого людина й отримує інформацію. «Всі люди творять, в усякому разі в дитинстві, але у багатьох ця функція досить скоро атрофується, в інших же вона становить мету і сенс усього їхнього життя. «Таким чином, творчість - це повсякденне явище. Ми присутні при майже безперервному творенні елементів культури» [3, с. 89].

Життєтворчість виступає однією з форм творчого ставлення до дійсності і є особливим видом свідомого конструювання соціокультурної реальності, яке здійснюється у формі побудови життєвих планів й моделей їх реалізації. Найбільш поширеною формою життєтворчості є самореалізація. Предметом життєтворчості постає перш за все, сама людина, яка самоздійснює себе через цілепокладання власного життя, обираючи з того, що реально є доступним на даний період часу в конкретних умовах соціокультурного простору. Життєтворчість розкривається нами з позиції самоусвідомленого ставлення індивіда до своїх життєвих процесів.

Якщо свобода є передумовою і умовою творчої самореалізації, то завдяки останній досягається розширення кордонів й меж свободи. Саме в самореалізації, як цілісному вираженні людини на особистісному рівні, полягає основний сенс її творчої свободи. Свобода означає тут високий ступінь автономії волі людини, самодетермінації її творчої діяльності.

Отже, життєтворчість людини знаходить своє вираження у пошуковій та реалізаційній життєвих моделях поведінки у соціумі, які є способами її раціонального й усвідомленого ставлення до життя, як сфери конструктивних можливостей і рішень, які поетапно формують її майбутнє в суспільстві. Життєтворчість, як вибір на пряму поведінки особи, постає її суб'єктивною інтерпретацією

єю системи цілей, планів, ціннісних орієнтацій.

Слід розрізнати індивідуальний та колективний аспекти процесу життєтворчості. Як відомо, на індивідуальному рівні наше життя - це те, що ми про нього уявляємо, а також те, що ми самі з ним робимо. Іншими словами, людське життя в його індивідуальному вимірі є не що інше, як сукупність уявлень, які викликають певні події у життєвому процесі людини. Отже, індивідуальна творчість життя при такому розумінні характеризує процес творення й відтворення людиною нових уявлень і поведінкових моделей своєї власної присутності в реальному життєвому процесі.

Особа творить своє життя лише в тій мірі, в якій вона готова змінити і оновити свої уявлення про нього. На соціальному рівні людське життя постає як спільне взаєморефлексує буття з іншими. Тобто, особливість існування людини в її соціальному вимірі включає в себе не тільки її власні уявлення про життя тих людей, з якими вона вступає у систему взаємовідносин, але й ставлення до уявлень інших людей про те, як вони живуть. Виходячи з вищевказаного зазначимо, що сутність життєтворчості розкривається у контекстах соціального досвіду: життєвих подіях, інтеракціях, взаємодії особистості на різних рівнях з соціокультурною реальністю. Результатом чого стає осмислення нею власної активності як творчої діяльності, яка формує її життєві стратегії. Різні ступені раціоналізації, осмислення життя породжує завжди якийсь проект, здійснюваний відповідно до ідеалів, дослідження яких розкриває особливості особи та її епохи.

Розвиненість особистості визначається тим вище, чим більш самостійний вибір вона здійснює. Якщо особистість повністю сприймає готові, запропоновані суспільством життєві шляхи та некритично їх втілює, то такий спосіб не містить у собі рефлексії й постає тільки репродуктивним, пасивним типом соціальної поведінки, яку Г. Тард назвав наслідуванням (повторенням різних форм буття). Безперечно, що соціум завжди досить жорстко детермінує межі самоідентифікації, самоздійснення, самореалізації конкретної особи, вияв та розвиток одних її здібностей й заперечення через нереалізованість інших. Проте, якщо особа здатна протистояти цьому тиску соціальної дійсності, то проект розгортання життєтворчості є реальним. У випадку, коли людина надто детермінується суспільством, то процес життєтворчості практично виключає з свого контексту власне творчість.

Отже, всеохоплюючим чинником формування напрямів життєтворчості особи є соціокультурне середовище, яке на основі соціальних норм поведінки і творчого потенціалу самовияву людини формує протягом її життя підґрунтя для її самоідентифікації та самоздійснення. Саме соціальна спільнота, з її традиціями і ціннісними орієнтирами утворюють таку реальність, в якій особа реалізує себе як суб'єкт життєтворчості. Соціокультурна реальність є не просто сферою перебування людини, вона, завдяки своїм нор-

моторчим і культурним характеристикам вимагає від людини дієвої реакції на соціальні явища й ідеї, які складають її специфіку. Таким чином, саме приналежність до певного соціокультурного простору мотивує потребу в самоідентифікації людини й її подальшій активній життєтворчій самореалізації. Соціальний аспект творчості людського життя, таким чином, характеризує аспекти перетину взаємних уявлень людей про життя один одного й свого власного. Відтак, інтерпретації нашого життя залежать від трактувань його іншими, що відповідно переробляється й осмислюється нами. У цьому полягає соціально-феноменологічний зміст життєтворчості.

Слід зазначити, що на процеси творчості й життєтворчості впливають інтенціональні стани, які є показниками внутрішніх ментальних станів людини. Дослідження інтелектуальної та цілеспрямованої життєтворчості особи з позиції її інтенціональних устремлінь є одним з вагомих підходів, який дає можливість більш об'єктивного розуміння механізмів творення значень людиною на шляху її самоздійснення. Інтенціональність є структурним елементом мотивації, який, проявляючись в процесі комунікації у мовленнєвих актах, бере участь у формуванні індивідуальної сфери значень для людини. Проблема значення, яка розкриває сутність інтенціональності й специфіку мотиваційних напрямів діяльності людини, полягає не в тому, як нам видається, що фізичні знаки пов'язані зі світом, а в тому, що знаки, котрі усвідомлюються людиною, є показником людської здатності до феномена розуміння, оперування символами з метою інтерпретації інформації й співвіднесення даних символів з оточуючою дійсністю. Природа значень формує врешті стратегії життєтворчості особи, які можуть бути прагматичними, ідеологічними, гедоністичними, авантюрними й т. ін. Зв'язок між усвідомленою інформацією та дійсністю має багатоваріативну основу й залежить від ситуації та великої кількості факторів: соціальних інститутів, внутрішніх психологічних станів вибору й т. ін., й конститує способи буття людини й її самореалізацію.

Життєтворчість як будь-який творчий процес має закінчуватись певними результатами, «продуктами» цієї творчості. «Які ж параметри і критерії «фактури», яка втілюється у життєвих стратегіях й подіях життя? Як необхідно оцінювати ефективність життєтворчості окремих осіб?» [2, с. 66]. Своєрідність оцінювання життєтворчості на відміну від усіх інших типів творчого процесу полягає в тому, що всі результати суб'єктивної діяльності можуть зникнути, окрім самої суб'єктивності, яка безперервно формується в процесі життєздійснення у вигляді процесуальної форми живої суб'єктивності індивіда [2, с. 67].

Життєтворчість також постає соціальною творчістю життя, яка є, передусім, простором спільного конструювання людьми життєвого процесу, активними учасниками якого вони виступають. Таке конструювання передбачає наяв-

ність у людини таких якостей, як: впевненість у власному життєвому виборі, відсутність сумнівів при вирішенні життєвих проблем; повага до життєвих принципів партнерів по спілкуванню, навіть, коли виникають принципові розбіжності; зацікавленість у спільному пошуку найбільш прийняттого рішення загальнозначущих проблем життєвого процесу; готовність надати сприяння, допомогу партнерам в складних ситуаціях взаємодії або у вирішенні їхніх життєвих проблем; схильність до компромісів при вирішенні несуттєвих питань і непохитність у ситуаціях, які зачіпають життєві інтереси; прагнення до взаєморозуміння з усіма учасниками взаємодії, вироблення взаємоприйнятних норм і правил.

Висновок. Все зазначене дозволяє визначити, що творення нових уявлень про життя складає зміст процесу життєтворчості як на індивідуальному, так і на соціальному рівнях. Життєтворчість є практичною формою реалізації інтенціональних стратегій життя індивідів і здійсненням принципу свідомого ставлення до життя як творчості, що знаходить своє вираження в системі взаємопов'язаних уявлень людини, які постійно оновлюються.

В основу розкриття специфіки соціокультур-

ної життєтворчості покладені принципи багатомірності, плюральності життєвого світу людини, взаємозв'язок її соціально-культурних, індивідуальних й колективних, свідомих й несвідомих сторін, вимога єдності спонтанних та раціональних засобів впливу на процеси управління життєвими змінами. Своєрідність аналізу життєтворчості полягає в комплексному пізнанні різноманітних явищ і процесів життя людей, зокрема: у виявленні властивостей життєтворчості як загальних умов або передумов життєвої реальності; в аналізі формування та реалізації різних програм життєтворчості, а також інституційних моделей їх реалізації; у розгляді свідомих й інтенціональних станів людини, її сприйняття й конструювання тих сторін реальності, які сприймаються безпосередньо, без допомоги програм-стереотипів, що відповідають за стійкість та системність цієї соціокультурної дійсності. Саме останній тип формування знаменує собою період життєтворчості, що має спільні риси з мистецтвом і художнім сприйняттям реальності. Такими є лише деякі аспекти соціокультурного аналізу проблеми життєтворчості людини. У сучасній соціології та філософії дослідники тільки починають підступати до вирішення цієї проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бердяев Н. Смысл творчества: Опыт оправдания человека [Текст] / Н. Бердяев. – Х.: Фолио, 2002. - 688 с.
2. Жизнь как творчество (социально-психологический анализ) [Текст] / Отв. ред. Л.В. Сохань, В.А. Тихонович. – К., 1985. – 302 с.
3. Моль А. Социодинамика культуры [Текст] / А. Моль; пер. з фр.; предисл. Б.В. Бирюкова. - М.: Вид-во ЛКИ, 2008. - 416 с.
4. Резник Ю.М. Жизненное ориентирование личности: Социология управления [Текст] / Ю.М. Резник, Т.Е. Резник // Социологические исследования. - 1996. - № 6. - С. 110-118.
5. Злобина Е. Г. Дialeктика индивидуального жизнетворчества [Текст] / Е. Г. Злобина // Жизнь как творчество / Отв. Ред. Л.В. Сохань, В.А. Тихонович. - К.: Наук. думка, 1985. – С. 209-229.
6. Тейяр де Шарден П. Феномен человека [Текст] / П. Тейяр де Шарден. – М., 1987. – 240 с.
7. Финк О. Основные феномены человеческого бытия [Текст] / О. Финк // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 357-403.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2015

REFERENCES:

1. *Berdyayev N.* Smysl tvorchestva: Opyt opravdaniya cheloveka (The Meaning of Creativity: A Justification of Man). Kharkov: *Folio*, 2002. 688 p.
2. *Zhynz kak tvorchestvo (socialno-psichologicheskij analiz)* (Life as Creativity). Kiev, 1985. 322 p.
3. *Moles A.* Sociodynamika kultury (Sociodynamics of Culture). M., 2008. 416 p.
4. *Reznik Ju.M. Reznik T. E.* Zhynzennoe orientirovanie lichnosti: Sociologija upravlenija (Life orientation identity). *Sociologicheskiye issledovaniya*, 1996, no. 6, P. 110-118.
5. *Zlobina E.G.* Dialektika individyalnogo zhuznetvorchestva (The dialectic of individual life creation). *Zhynz kak tvorchestvo*. Kiev, 1985. P. 209-229.
6. *Tejar de Sharden P.* Fenomen cheloveka (Phenomenon of the Human). M., 1987. 240 p.
7. *Fink O.* Osnovnyje phenomeny chelovecheskogo bytija (The Basic phenomena of human existence). *Problema cheloveka v zapadnoj philisophii*. M.: *Pogress*, 1988. P. 357-403.

Колісник Олександра Володимирівна - доктор філософських наук, професор
Київський національний університет культури та мистецтв
Адреса: 01601, Київ, вул. Щорса, 36
E-mail: Olesya_Kolesnik@yahoo.com

Kolisnyk Oleksandra Volodymyrivna – doctor of philosophical sciences, Full Prof.
Kyiv national university of culture and arts
Address: 36, Schorsa Str., Kyiv, 01601, Ukraine
E-mail: Olesya_Kolesnik@yahoo.com